

յական միութեան զգացումը կը բղխի
զիստարարար ծագումն սովորութիւննե-
րուն, և անդու թիւնեւերուն և լեզուի
նոյնութիւնէ. այսպէս կազմուած միու-
թիւնը՝ միութիւնեան ամէնէն ուժեղ,
ամէնէն հաստատուն և ամէնէն տակաւին
է. անս թէ կընչու շայ ցանցուածը, ժա-
մանակին ազդեցութիւնեանուն և իրա-
դարձութիւնեանուն կրցնէ է կուրծք տալ և
Բայց ծագումն որքան սրբազան, սովոր-
ութիւնները, և անդու թիւնեւերն որ-
քան խնկնիլ այլ ըլլան լեզուն, հայ լե-
զուն, մի' լեզուն, մի' միութեան զըլ-
խաւոր ազդեցիլ պիտի մնայ յաւել' ամ,
ան' մի' միայն կրնանք հարգելու կրկն-
ուան շայուն հե' ամ. հոն միայն կրնանք
գտնել շեշտերուն ամէնէն անկեղծը, բա-
ւերուն ամէնէն քաղցրուրը՝ խօսելու
համար վաղուան շայուն հե' ամ, անոր ներ-
շնչելու անհամուռ սէր զէպ իր ծագու-
մը, զայն վաստակցելու թէ հարատըն
կրնայ կրել շայ անունը, անոր փոխան-
ցելու հարկնի սովորութիւններն ու ան-
անդու թիւնեւերը, և մի' թէ լեզուն ինք-
նիս և անդու թիւնեւերուն ամէնէն թան-
կազինն ու ամէնէն վնասը չէ' . . . Ու
եթէ այսօր այս բույնի ստիւյանի բովան-
դակ շայութիւնը, անհակ մը հայրենու-
բարձու թիւնեւը համակուած և վերջուշումը
կ'ընէ իր անցնալին, փնտռել, գտնելու,
իր աշխիւն առնէ մարմնացնելու Ծարօնի
ու բոլոր շայտասանի ամենամեծ զաւակ-
ներէն մէկը, Մեսրոպ, պատճառը պէտք
է պրպտել սա խոր համադուրին մէջ
թէ հայ լեզուն ինքնիս կ'իտացնէ հայ
միութեան բաղադրելի միւս բոլոր ասար-
բերը. ճիշդ այս համադման արդիւնքն է
որ հայ ժողովուրդին առնէ հայ գրեթե
բոլոր յորելանքն, հայ միութեան յորելանքն
իսկ է և Մեսրոպ հայ միութիւնն իսկ կը
պատկերացնէ ։

ՏԻՂԻՆԵՆԷ Է Բ - Գրեւոր

Տասնընթէք դարեր մեզ կ'իջեան ։ սա
տարրերութեամբ որ այս անգամ Ազգի-
առնի բուրքերը, գիտութեան արհաւիրք-
ները յիշեցնող այլ քարոզչոյնները շին
որ կ'ցցուին մեր առջև, այլ՝ Մեսրոպի
և Սահակի գերազանցօրէն քաղաքակրթիչ
գործը, զէպ Ապագայ մեզ խրախուսող
յիշատակը կայ կենդանի ։ յիշատակ մը որ
չպիտի մեռնի ընալ, որքան անեն որ կայ
կրկնի վրայ շայ անհաս մը, հայ գիր մը ։
Ու այս պահուս որ աշխարհի ամէն կող-
մերէն երախառաքիտութեան ուղեբաժնի
կ'ըստընտանայ այլ օրհնեալ յիշատակին հայ
Արարչէնը կ'պանծայ նոր խանդով մը, և
նոր ետանդով մը, վաստի թէ Սահակի ու
Մեսրոպի գաւակներն այնպիսի հաւատար-
մութեամբ մը պիտի վերաբերուին իր
նկատմամբ որ ինք մնայ յաւել' ամ քաղա-
քակրթութեան վնաս գործիք մը ։
ՄԱՍԵՏԱՎ ԻՍՏՐՈՒԿԱՆ

ՆԱՌ ՕՐ. ՎԻՐՈՒՐԻԱ ՍԱՐԳՅԱՆԻ
ԳԸՆԱԼԻ ՀԱՆԴԵՍԻՆ ՄԷՋ

Յարգելի Գաղափար Մասնախոսմանը փափա-
քան որ Հայ կրնի ալ իրեն նպատաւորուող
զիրենու գիտեն, իր ծայի տանակցութիւն
ունենալ ե պատիւն ընու իմ անոր զգացումնե-
րուն և արգաման ըլլալ այս հանդէսին մէջ,
Իստրուկան և Արարչոյն և Լեւոնտիները,
երկու ընդհանուր եւ հրահանգիլ զուրմեր, եր-
կու տաղանդաւոր ասոր պատշաճի խօսողներ,
ընկեր վրայ ունենալ ինտու իմըն կ'մնայ ըսել
լնո. լաւ, օգտակարը, գնդիտը կատարած կը
նկատման արդէն, սակայն ծայի տանակցութեան
հրաւերը՝ հանգել անակիցներու ստանձնած
պարտականութիւնն կ'իքշցնէ ու կ'սրտակնդէ
զիս,
Իմ ազնի սեւակիցները, ազնի մայրեր ու
քոյրեր, ի՛նչպէս կրնամ գոհանցել ձերի. գիտեմ
որ զրական, գիտական նի թերու վրայ չպիտի
ուզիլ որ խօսի, չափազանց փրօտուող բառեր
խմ թերէս լսել համար չպիտի ըլլար ծնով, ինչ-
պէս նաև ինձի համար, եւ պիտի լսելի ալ թե-
րուս. շքանք խնիքը այնքան, թող անոնք
անով գործեն, մեզ հմանք ու գիծեն. մեզի
սիրող թող զնուն ։
Ուրմն թոյլ ալիք իմ, որ ես ալ մեր սըը-
տին գործի թիւրքէն, ծիւրքէն երկուող ծոն մը
չլինմ, մի՞միայն երկուող ու նուրբներ զայն մեր
ազգիմ եւ անոր անմահ նամակներուն յիշա-
տակին՝ այս նուիրական հանդիտին առթիւ. իբա-
ւումս նուիրական սեղևու. Սահակ Մեսրոպին
չինամ այնքանիս, որովհետեւ կրթական, ազգային
կրթական եւն. ըլլալէ աւելի մեծ բան մըն է
մեզի համար. այնքանիս լեզուն ծնալ, ինչպէս
ամէն լեզու կ'ծնի, թակուն վիճակ. սակայն
մեր մեր այրուրէնով պահպանելիս սեր ազգը,
ինչ որ անարական էր. սուր ու նիզակ չունե-
ցար մներ երկար առան ուրիշ ազգերու պէս,
անիրաւութիւններու, յարձակումներու դէմ դնե-
լու համար, մեր սուրն ու նիզակը շատոնց գո-
սացած էին. այն այնքանիս որ կ'տոնենք մեր
այսօր ուրմն, ծաղկոյն այնքանիս չէ. նոյն
ինքն ազգն է իր դարաւոր կոտորածներով, դա-
րաւոր փառքերով ։
1,500 հոս քոտ տարիներու ընդ շալկամ,
երկուք նամակուն, ըստ տեսնելիս տեսար ըու
անկարտասու ուղեւորութեան մը ընդրին. ի՛նչ ըն-
քի վաստակակնի սիրական սարբեր, ձորե-
րեզ, զարեզի Մասիտի կողմէն՝ սիրահատոր
զրակներուղ յոչոտուած զրակներուն վրայէն
տակալակ կոխկրտուղ կը անցար. ի՛նչ տեսար,
վարդանները, վահանները, վահագնները
հասնէ սիրատուղ շարէն, միքնէ կրտսեր Ան-
դրանիկ ի՛նչ տեսար. արլէն տեսար, արցունք
ընդրի ։
Ինձ պիտի նամակուն, արքեպար արլինը.
կու առիք արքեպար ու իսա՛յ վնս խորդա-
նէն հարձորութեան մեծ խորժուրդին, սեղան
ուզիլ՝ փնտռելուամ կործրիղ վրայ շարու-
նակցիլ քանապ. քանցիլ, մի՛շտ քանցիլ.
գերութեան տեսակներուն վրայէն կոխկրտուղ
քանցիլ. հայախանքի սուրմներուն մէջէն սըը-
ղիւղ քանցիլ. զուն շեշտապաւ, ուժասպաւ,
բիւրատր պարտներով ծածկուած ոտքերուզ
համար սուզցիլ օտար համակուն ու քանցիլ.
Պատիւն Նամակուն. որքան մեծ է եղը
ըստ կորով ուզը, վնս՝ բարոյական արժա-
նիքը, զմայնիլ համաբարտար ոգիք, լլկում
քանցում, քանցում լլկում՝ քանչուտուած, բը-
ղաբտուած արեւնա գոյութիւնը երբ դարձան
կ'արժորոշնայ խորխորատար այսօրան փառքի
պատանակցելի վրայ, իրեն քաղաքակրթ. ուզը,
Այսօր ամէն Հայ, իր նսն կարթուն մը պէտք
է զգալ մէջը. անհատական ինչուութեան վըթ-
ծուկնը անձու ձեռու թիւներով թելուն. ան-
նաբը մշտնական լուծի տակ տակաւին ստըր-
կացած ամէն Հայու հոգի պէտք է բարձրանայ.
միջազուրկուն իսկ ներքին չէ ։
Վեր բռնէ գրուող, շայ. տառապանքը ազ-
նուացուցած է քու հոգիք. մի վախար. իսկզն
անցիլ քնդ խոսակրթ կարծած անմաս արժոխի
առջեկէ. 1,500 տարիներէ ի վեր գըլ' շէ դի
քանքը, մարտիրոսներ, նամակներ ուղեցող

ազգի մը առջէւ թո՛ղ խոնարհի տգէտ ամբողջ,
ու մենք ալ մեր կարգին մեր մարտիրոսներուն,
նահատակներուն առջեւ կրկնը. մեր մարտիրոս
արցունքի աղբ պիտի համեմէ անոնց գերեզմա-
նին հողը, մեր քոյրան իրեն խնկնի պիտի
կցնի միշտ ողբ մը անոնց համար.
Երբննի խօսելու գերութեան անողոր մշու-
միս՝ տառապանքի կողող քող ըլլալ մեր սրտե-
րուն մէջ անոնց իշտատելը, կործողը՝ անտուն
փառքի պարծանքի ։
ՕՐ. ՎԻՐՈՒՐԻԱ ՍԱՐԳՅԱՆԻ

ՆԱՌ ՎԻՐՈՒՐԻԱ ՍԱՐԳՅԱՆԻ
ՍԱՆՍՐԷՍԱՆԻ ՍՈՒՐՈՆ ԳԱՐԱՄԱՃԱՆԻ
ԱՆԱՆՍՐԷՍԱՆԻ ՀԱՆԴԵՍԻՆ ՄԷՋ

Աչքի-հայրենիքէ՛ր,
Ի՛նչ, մի' թէ չնար է լուկ մի այսպիսի
համազգային մեծ ստին առթիւ, երբ ամ-
բողջ Հայութիւնը իր բերեալ յառած ան-
ցեալին, անոր խորքերէն դուրս կ'վերա-
կուէ իր գրականութեան մեծ դերակա-
տարները, ի՛նչ վնսմ դեր, գոր կատար-
րեցին անոնք փրկելով Հայր մասնուան
ճիրաններէն, երբ իշխանական մականք
պիտի փշուրէր ընդհուպ, երբ անկախու-
թեան հսկայ պարիսպներ պիտի կործա-
նէին ։ Աւաղ, հայ աշխր փրկի տեսնելին
տակաւ հրդէնին բողբը՝ որ կ'սպանա-
յին միտիք դարձնելու Հայկական տունը ։
Բայց անս այլ կործանումներուն մէջ
նոր վերաշինութիւն մը կ'պարտաւորուի,
ազգային վերածնունդ մը՝ գրականու-
թեան միջոցաւ ։
Ու Հայը հարատըն վեր կ'առնու իր
ճակատան և սրտին խորէն կ'օրհնէ զանունը,
որոնք պատարագով դաշտին վրայ միջա-
ւորին պապական շրթներուն ջուր տու-
զի մը պէս կենդանութեան անպատաղ-
րիւրէն կ'մտառուակն անոր, Հայը պիտի
կարուէր, ժամանակին հոսանքը պիտի
վարէր զայն յիշպէս ծովմասուլ ամբոխը
մարդերու, որոնք գունդագունդ թաւա-
լեցան կորստեան վիճը ։ Անս թէ ի՛նչպէս
հեղեղ մը ծածկեց անթիւ գտուինքը, մա-
նը իր անյառանկ անդունդները խորտու-
նեց ժողովուրդներ, աշխարհի խոր մայ-
րերուն մէջ մղուած ճակատամարտներ
կուլ տուին շատ կեանքեր, ջնջուցան
մարտական երկար շարքեր և միայն ու
միայն Արարչի ստորուած Հայ նահապե-
տին որդիներուն ինայեցին պատերազմի
մահաքեր զորակներ ։ կ'հրճուի Հայաս-
տանի պահապան հրջնակը, երբ կ'տեսնէ
հայրդին կենդանի, իր արարն ու կալ-
ւածին զուրկ կանգուն, որուն ըսելու
բուն տակ կ'անին լիառատ հասկաթուո
ցորենն ու քարին, իսկ գիտուն վերև
քաղցրիկ յոյսեր կ'իջնուան ։ Աստուծոյ
բարի սրտամաճքին հանդիպած է ան և
սխուր ճակատազրին հարուածներէն ա-
զաւ է ։
Ո՛յք եղան, որ պարզեւեցին իրեն՝
այս երջանիկ վիճակը. — Ս. Սահակ և
Ս. Մեսրոպ . . .
Թող առէ՛ք ինձ, ազնի հայրենակից-
ներ, որ ներկայացնեմ ձեզ մի քանի բա-
ւերով անոնց սրբազան կենսաքերը ։
Ս. Սահակ, Ս. Փրիգոր Առուսորդի
թուանորդի, Ս. Ներսէսի որդի, Պարթե-
ւաւցեղի տասներորդ և վերջին Հայրա-
պետ, մնաւ կ. Պոլիս, ուր ուսու և
գորգազաւ և մնաց արեւելոյ մինչև 35
տարի, իր հոր առաջնական գործերով
վաստու և սնած բարձրագոյն ճիւղե-
բով, մտաւ Հայաստան և եղաւ համա-
կրէի իր վարժով և նախանձի իր
խանդով, հաւաքեց աշակերտներ և սնոյց
զանոնք ուսման համար ։
Ս. Սահակ ամուսնացաւ Համազասպ
իշխանի ազկան հետ, որմէ ունեցաւ
դուստր մը Սահակառոյ, որ մեր պաշ-
տելի վարդան Սահակունանի մայրն էր ։
Ս. Սահակ քանանայ ձեռնադրուեցան և
իր կնոջ մահէն ետք 370 թուականին
Ընդհանրական Կաթողիկոս օծուեցաւ Աս-
պուրակէս Կաթողիկոսին տեղ. նս վարից
իր Կաթողիկոսութիւնն իր անձանք քա-
ղաքական գործիլ, վարժ ըլլալով սրբէն
Իւղանդիւնի մէջ բարձր չըլնականերու
հետ շիւտմով 35 տարիներ ։ Բայց ինչ որ
պիտի անմահացնէր զինք ու իր Դարը, իր
գրականութեան նուիրումն եղաւ. ինք
եղաւ մտաւոր և քարոյական կրթութեան
յառաջ մղիլ ոյժը, ուսմանց և գիտու-
թեանց մեկնանտ հանդիսացաւ, իրեն մե-
ծագոյն օժանդակ և ձեռնաւոր ունենալով
անմահ Ս. Մեսրոպ ։
Հիանալի չէ՛՞ արքեպար այն տեսիլը,
երբ խոր խաւարի մէջ թաղուած վար մը
կ'ողողի յանկարծ լուսոյ պայծառու-
թեամբ, երբ արևը Հորիզոնին ետեւէն
վեր բարձրանալով կ'ողջուէ ամբողջ աշ-
խարհն և կարծես կ'զոտայ այսպէս. — Ե-
լիք, ո՛վ մարդ, անս հայաեցի կոյր
միութիւնը, ճուկէ է յոյս աշխարհը ։ Ս.
Սահակի գործակցութիւնն և անոր Հայ-
րապետական հովանաւորութիւնը մեծ
ստատար կ'ըլլան գործոյն յաջողութեան,
իր հրաշակեալեան եղաւ, իր գլխաւոր պար-
ծանքն Առուստանի թարգմանու-
թիւնը, ինք յորհեց թարգմանաբար Զեռ-
նադրութեանց կանոնը, շարադրեց ա-
ղթները, իսկ իր եղուն հանձար
կ'արաւափաղի Աւագ Ծարթու. քաղցրու-
նապ շարականներով բացի մէկ քանի-
ներէ ։ Ժամաքերի աղթներուն մէջ
ինքն է գլխաւոր հեղինակ իր ժողի
մեծունդն է Պատարագամտոյցը ։
Այս ամէն սրբանունը երկերէն դուրս
հովսեական պատմանին բերումով գրած է
խրատ, յորդոր, կանոն ազգին ամէն դա-
ւակազգերուն ուղղուած, որոնց ամէնուն
մէջ նոյն խանդըն, նոյն որդեսէր հայրն
է որ իմաստունը հեղեղուցիլներ կը
զուգորդէ իշուրի յասակութեան և վնս-
մութեան հետ, անոնց մէջ իր ճշտարտա-
պէս և հայրենաւէր ողին է որ կ'իթթոյ
և կ'սպիտակէ մեր միտքը ։
Ժամանակին քաղաքական խոնորու-
թիւնը ընդմիջ յուզեցանք և մեր Արա-
ղան Հայրապետին արի ողին, բայց ան
կատարեց անյողողող իր պարտը ։ Մի՛
հարցնէք քորակաթին թէ քանի՞ զօնք
տուաւ, քանիքն չկրցան տեսնել այն
ճշտաւ փառաւորումը այնքան անդուլ
հեղեղ վերէ՛ր, բայց յաղթութիւնը չան-